

Dit leven

Karel Schoeman

Dit leven

vertaald door Rob van der Veer

Brevier

Oorspronkelijke uitgave: Hierdie lewe
Copyright © Karel Schoeman
(Originally published by Human & Rousseau, an imprint of NB
Publishers, Cape Town, South Africa in 1993)

Deze uitgave
© 2014 Brevier uitgeverij – Kampen
www.brevieruitgeverij.nl

Vertaling: Ron van der Veer
Omslagontwerp: Bas Mazur (afwerking Brainstorm)
Opmaak binnenwerk: Stampwerk

ISBN 9789491583247
NUR 302

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden ver-
veelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of
openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaan-
de schriftelijke toestemming van de uitgever.

1

Het nachtluchtje flakkert en dooft uit; ik lig wakker in het donker en hoor de regelmatige ademhaling van het slapende meisje op het ledikant aan het voeteneind van mijn bed. Het doet er niet toe, niets doet er nog toe, want het enige wat me resteert is wachten, en licht of donker doet er niet meer toe. Ik ken deze kamer waarin ik als kind heb geslapen, dit oude huis dat is gebouwd op een helling, met het nieuwe huis van Maans een eindje eronder, de veekralen, de waterbekkens en de lage heuvels van het vlakke, vale land. Ik hoef mijn ogen niet eens dicht te doen: met open ogen in het donker zie ik het huis waarin ik ben geboren, de boerderij waar ik ben opgegroeid, en als ik zou opstaan, zou ik nog blindelings de weg kunnen vinden over de met mest verharde vloer van deze kamer en de nieuwe planken vloer die Stenie in de woonkamer heeft laten aanbrengen; op het gevoel zou ik de grendel van de voordeur kunnen vinden, zonder te aarzelen, de zware oude deur opentrekken zonder de scharnieren te laten knerpen, en naar buiten lopen, het erf op. De maan laat zich amper zien, maar ik heb geen maanlicht nodig om de boerderij uit mijn jeugd te herkennen of om het paadje te vinden, blootsvoets over de stenen zonder dat het pijn doet, langs de bijgebouwen en de veekraal, en over de heuvelkam naar de begraafplaats, om daar te gaan staan met mijn hand op het stapelmuurtje. En dan? Wat dan? Ik weet niet meer wat ik hier ben komen zoeken. Het zilveren schijnsel van de nacht wordt troebel, het vaalgrijze land vervaagt voor mijn ogen en ik weet niet meer waar ik ben.

Maar nee. Nee.

Waar ben ik? Ik lig gevangen in het donker en hoor hoe iemand vlak bij me ademhaalt in het donker. Is het Dulsie die op een vacht voor mijn bed is blijven slapen zolang ik

ziek ben; is het Sofie die ligt te wachten tot er op de luiken wordt geklopt, maar nu in slaap is gevallen? Maar nee, ik ben geen kind meer, en Dulsie is allang dood en Sofie ook; het is Annies dochter, die hier bij me waakt en die in slaap is gevallen omdat ze jong is, moe van een hele dag werken, en omdat een stervende oude vrouw in het bed niets voor haar betekent – waarom zou ze iets voelen voor mij, die geen familie van haar is, en waarom zou ze dankbaar zijn voor Maans' genade, waar ze van leven? Ze slaapt, en dat doet er niet toe, want wat zou ik nog nodig kunnen hebben en wat voor reden zou ik hebben om haar te willen roepen? Annies dochter – haar naam is me ontschoten, maar ook dat is niet belangrijk meer.

Dit is mijn eigen kamer, nu weet ik het weer, de kamer waar ik als kind heb geslapen: daar is de deur naar de woonkamer en daar het kleine raampje met zijn binnenluik, diep in de muur ingebouwd, dat uitzielt op de schuur en de buitenkamers, een eindje verder op het erf. Waarom zie ik het niet? Door de gleuf tussen luik en kozijn scheen de maan altijd naar binnen zodat je de plaats van het raam kon zien, door de smalle gleuf liet de strook maanlicht zich naar binnen vallen zodat hij opblonk in de spiegel, en als ik wacht, zal ik weer zien hoe dat vierkant in het donker wordt afgetekend door het maanlicht, hoe het luik geluidloos openzwaait en het maanlicht uitstroomt over de vloer en hoe mijn broer Pieter buiten voor het raam zijn handen op de vensterbank legt om zich op te trekken en naar binnen te springen.

Maar nee, niet meer; nee, nu herinner ik me het weer, en door het donker heen komt er zekerheid voor mijn verwarde gedachten en herinneringen. In latere jaren hebben we glas in de ramen laten zetten: hoe zou Pieter zich nu nog door het raam omhoog kunnen trekken als hij zou komen? En de schuur met de buitenkamer waarin hij sliep is bouwvallig geworden, zodat Maans hem heeft laten afbreken, en Pieter zelf is dood en rust onder de uitgebeitelde steen die ik bij oom Appie heb besteld en waarvoor ik zelf heb betaald.

Er is geen reden meer om op te staan, zelfs al kon ik me nog bewegen; er is niets meer wat ik zou kunnen doen en niemand naar wie ik zou kunnen zoeken, want door de jaren heen zijn ze allemaal al gegaan, de een na de ander. Waar zijn jullie in dit grote donker, en kunnen jullie me horen? Kom met me praten als jullie dichtbij zijn, hier waar ik alleen lig in de nacht en niet kan slapen, gekluisterd door mijn verwarde gedachten en herinneringen, aan het einde van mijn leven; kom met me praten, jullie die meer weten dan ik, en leg aan me uit wat ik maar niet kan begrijpen. Maar er is niets, geen stem in het donker of zelfs geen geruis van rokken, zwart in de diepte van de schaduw: ik lig hier alleen, sprakeloos en verlamd, met de gedachten waarmee ik geen raad weet en de herinneringen die ik nu niet meer kan ontwijken, het onverbiddelijke weten dat ik het liefst zou willen mijden.

Er is te veel wat ik me herinner, want mijn hele leven lang heb ik te vaak een kans gekregen om te kijken en te luisteren, te zien en te horen, en te onthouden. Ik heb erbij gezeten en geholpen met koffie inschenken, ik heb de borden aange-reikt, het dienblad weggebracht; ik heb gehoord hoe ze praten, over de huwelijken en sterfgevallen, de kerkenraadsvergaderingen en de veilingen, de glanzend zwarte paardenkar en de steen van wit marmer, alle dingen die belangrijk voor hen waren, en nu ze dood zijn, herinner ik me alles nog. Ik heb erbij gezeten en hoorde de stilten tussen de woorden, de aarzeling vóór het antwoord, het bijna onmerkbare ontwijken; ik zag de blik in de ogen of de snelle beweging van de handen waar niemand op lette omdat de aandacht uitging naar dingen die belangrijker waren, en ik herinner me alles nog. Ik heb die kennis niet met opzet verzameld en ook heb ik er niet om gevraagd haar te kunnen behouden, maar nu ik hier, aan het einde van mijn leven, deze opgehoopte kennis beschouw, besef ik opeens dat ze niet zinloos is, zoals het toevallige bergje aarde dat duidt op de verborgen wegen waarlangs de mol een gang heeft gegraven. Alles wat me resteert,

is deze kennis; alles wat ik van dit leven heb overgehouden, is deze bijeengebrachte wijsheid.

Hoe ver moet ik teruggaan? Zo ver terug als ik me kan herinneren, naar de dag waarop we honing gingen uithalen, Jakob en Pieter en Gert, en zij me op hun schouders terugdroegen omdat ik nog zo klein was dat ik moe werd en niet naar huis terug kon lopen, die lange tocht naar huis toe, terwijl de jonge mannen onderling grapjes maakten over wat ze die dag hadden gepresteerd, terwijl het harde, vale land heel even werd verlicht in de gloed van de avondzon en de waterbekkens schitterden in de verte? Of nog verder, naar een tijd die uit verhalen en overlevering en gevolgtrekkingen heel werkelijk voor me was geworden, naar de wrakke kar en de kleine kudde schurftige schapen, naar de geplooidde mutsjes en het geborduurd schortje en het heldere rood en blauw van de kommetjes die in het muurkastje werden bewaard? Ik weet het niet: ik ben moe en ik wil rusten, maar de slaap wil niet komen en uit niets blijkt dat de nacht zal eindigen; alleen de gedachten en de herinneringen blijven, en ontwijken is niet meer mogelijk.

Het donker voor mijn ogen, het hulpeloze lichaam, en deze opeengehoopte massa herinneringen waardoor ik me blindelings tastend een weg moet banen. Woorden en beelden van meer dan zeventig jaar, flarden van gesprekken, een terloops opgevangen zinnetje uit de keukenpraatjes van de bedienden, een paar woorden van een schaapherder in het veld, oude verhalen en grappige gebeurtenissen, versjes, rijmpjes en de psalmen die 's avonds rond de tafel in de woonkamer werden gezongen, of later in de kleine dorpskerk, flitsen waarvan ik niet meer weet waar ze thuishoren, het huis met het erf in het maanlicht, de schittering van het maanlicht in de spiegel en het verre geschitter van het water in de bekkens waarop het daglicht werd weerkaatst, het struikgewas van helderwitte *spekbossies* op de heuvels in de lente, het glimmende zilver van de renosterstruiken in het verstrooide zonlicht aan het eind van de middag, en het dode lam waarvan de ogen

waren uitgepikt door kraaien, de reebok dwars over het zadel met het droge bloed rond zijn kaken; de veren pen, het knipmes, de blaker op het nachtkastje; de koelheid van het vensterglas onder mijn vingers en de koelheid van het gesteente, de harde, rechte rand van het spatbord onder mijn hand toen ik naast de huifwagen stond. Dat is wat ik heb overgehouden, en alles wat me resteert nu ik hier wakker lig in het donker is om het uit te zoeken, alleen, zonder een hand om me te geleiden, zonder een stem die me iets toefluistert. Ik was een stil, schuchter kind waar niemand op lette, een nieuwsgierig kind met wakkere, aandachtige ogen, die bekeken en onthielden, en mijn geheugen en mijn verstand zijn nu niet minder helder, al zijn het de enige vermogens die ik heb behouden. Om de brokjes en steentjes en splinters, de lapjes en draadjes en lintjes en briefjes uit te zoeken en te ordenen, en er ten slotte het verhaal uit te kunnen ontcijferen waarvan ik al die jaren deel heb uitgemaakt, zwijgend en waakzaam in de hoek of aan de rand van het gezelschap, en ook misschien om te begrijpen, en zelfs te vergeven, wanneer alle onuitgesproken kwellingen, verwijten en leed eenmaal zijn uitgewist, de laatste schuld is gedelgd. Om eraan terug te denken.

Ik moet opstaan en me door het donker heen verplaatsen naar het verleden, heel alleen door de jaren heen. Ik moet me door het donker van het slapende huis verplaatsen, geruisloos zodat niemand me hoort, en de voordeur opentrekken; over de drempel heen moet ik naar buiten gaan.

De maan is nog niet opgekomen, maar in de vale, verstrooide glans van de sterren herken ik de wereld van mijn jeugd, het wijde landschap van mijn leven, het kale, vale land van struikjes en gruizig gesteente, het harde land van vorst, sneeuw en droogte. Bitter land waar ik ben geboren, schrale steengrond waar ze mijn graf zullen delven binnen het stapelmuurtje van de begraafplaats. Ik zou nog één keer zo door het slapende huis naar buiten willen lopen om afscheid van mijn leven te nemen; ik zou nog één keer naar buiten willen gaan om over het land uit te kijken, bij zonlicht en bij ster-

renlicht, om het smalle paadje naar de begraafplaats achter de kam van de heuvel te volgen, tastend met mijn hand tussen de opgestapelde stenen van het muurtje dat eromheen ligt. Nooit weer. Alleen nog in mijn herinnering, slapeloos in het donker, zal ik de oude paadjes betreden; alleen nog in mijn gedachten zal ik me geluidloos door het vertrouwde donker van het huis verplaatsen, terug door alle jaren heen.

Sta op en ga, sta op en wandel door dat donker; trek de deur open en ga naar buiten, het slapende huis uit, naar buiten over de drempel, het erf op, waar het land zich uitstrekt in het sterrenlicht. Telkens weer volg ik de bekende weg, zonder dat iemand me in het donker kan horen, telkens weer aarzel ik voor de deur, aarzel ik op de drempel, en pas dan kan ik mijn hand uitsteken naar de grendel en de deur opentrekken, pas dan kan ik naar buiten gaan, de nacht in.

Arm land, bitter land, dierbaar land. Hoe kan het toch dat ik mijn hele leven hier heb doorgebracht en nooit naar je heb gekeken, of zó weinig of vluchtig heb gekeken dat ik onverzadigd ben gebleven en nog altijd naar een weerzien hunker? Arm land, schraal land, hard land van struikjes en gesteente, droge beekjes en bronnen met brak water; alleen ónze bronnen bleven altijd stromen en alleen bij óns schitterden de bekkens in het licht. Land zonder genade waar de wilde kat de schapen verscheurt en de arend op de lammeren neerstrijkt, waar de schaapherder dood wordt aangetroffen in zijn hutje, bedekt door de fijne, vlokkende sneeuw, en de voet van de jager uitglijdt op het gesteente; land zonder vergiffenis, waar broeder opstaat tegen broeder en dienstknecht tegen meester, waar de overtreding nooit wordt vergeven en het geschreven woord de leugen bestendigt, het uitgebeitelde woord onwaar is.

Ik moet verder gaan, op blote voeten in het schemerlicht van de nacht, stapsgewijs en herinneringsgewijs; elk woord dat me is bijgebleven moet ik nagaan, en elk woord dat me misschien ontgaan is proberen te herwinnen; op de rotsige heuvelranden, in de droge scheuren en holten van het dorre

land moet ik zoeken naar de schaarse bron, het gedrup van water en de vochtigheid van de aarde waarin misschien een voetafdruk is bewaard, voortgestuwd van de ene ontdekking naar de andere.

Helder land, glanzend zilvergrijs land dat voor me wegzweemt in de nacht, terwijl ik vol verwondering zie hoe elke tak van de harpuistruiken gaat glinsteren wanneer het schijnsel van het licht wordt weerkaatst op de dichte spiralen van zijn kleine bladeren en elke rots dof opgloeit op de hellingen. Het stekelvarken verdwijnt in de schaduw tussen de struiken, de Kaapse cobra glijdt weg voor mijn voeten en over de stenige hellingen draven de jakhalzen weg zonder de grazende schapen te verstoren. Er valt niets meer voor me te vrezen, blootsvoets en alleen door het open veld en over de stenen in mijn fladderende nachttrok, tot aan de rand van de hoogvlakte, waar de rotswand loodrecht naar beneden loopt en de afgrond zich verschuilt in de diepte van de schaduwen alsof hij niet bestaat, blootsvoets op de rotsbank aan de rand van de wereld met het gesteente kil onder mijn voeten en een snijdende wind die op me af waait zonder dat ik het koud krijg of aarzel. Onder me liggen de bergkammen, rotswanden, valleien en vlakten van de Karoo, de ene bergketen na de andere, hele rijen tot aan de horizon; onder me ligt het warme laagland met de kruidengeur van zijn struiken, en nog één keer kijk ik erover uit; maar dan keer ik me om naar de lage deining van de hoogvlakte waar de wind zo snijdend waait, naar het land waar ik ben geboren, het bittere land, het geliefde land, en gestaag in het sterrenlicht, tussen de struikjes en de ruwe graspollen door, langs de hellingen waar de jakhalzen schuilen, door de lege beekjes met hun bedding vol stenen en door de kloven waar al in geen tijden water heeft gevloeid, loop ik terug, om ten slotte in de verte weer de schittering van de bekkens te zien, de donkere gedaante van het huis met zijn hoge rieten dak dat zich aftekent tegen de heuvelkam, de kraal en de schuur en de bijgebouwen erachter, de oplichtende perenbomen, overtrokken met bloesem

in de lente; en achter de boomgaard leidt het paadje naar de
begraafplaats met zijn paar steenhopen en grafzerken binnen
de beschutting van de muur van opgestapelde stenen.